

MYSTIEKE KINDERTEKENING

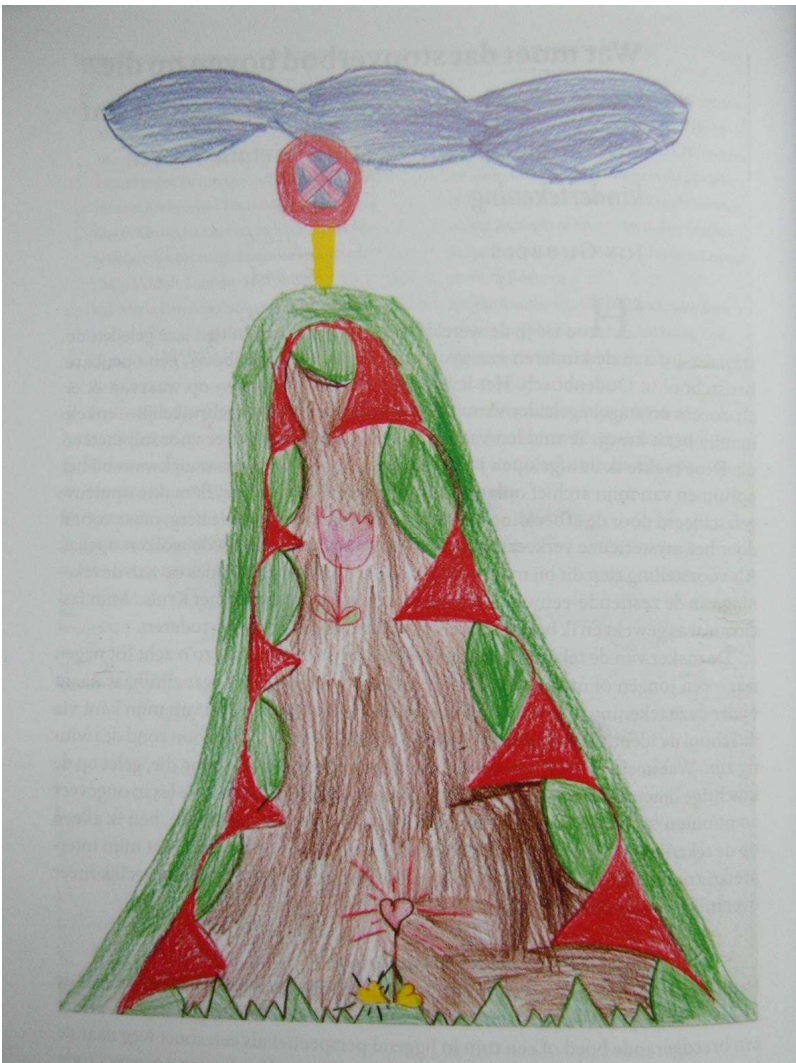
Bij zijn afscheid als docent godsdienst/levensbeschouwing aan de Pabo te Breda hield Jos Gubbels een lezing over een kindertekening, waarin hij een mystieke levensbeschouwing zag. In verkorte vorm werd deze lezing opgenomen in het tijdschrift Speling 2012 nr.3. Jos Gubbels stelde deze beschouwing beschikbaar voor deze website.

Als aanvulling op de 'doorsnee'-leerling is het boeiend te zien hoe een kind soms een verrassend diepgaande kijk kan hebben op de wereld.

Wat moet dat stopverbod boven op die berg waar je niet eens met een auto kunt komen?

Een mystieke interpretatie van een kindertekening

JOS GUBBELS

Hoe zie jij de wereld?' Die vraag stelde zo'n tien jaar geleden de stagiaire-juf aan de kinderen van groep 5 of 6 van 'De Regenboog', een openbare basisschool in Oudenbosch. Het leverde een aantal tekeningen op waarvan ik er als docent en stagebegeleider vanuit de Pabo Breda - heel ongebruikelijk - enkele in mijn bezit kreeg. Te midden van de gemaakte tekeningen sprong één er voor mij meteen uit. Deze raakte ik de afgelopen jaren jammer genoeg kwijt, maar kwam bij het opruimen van mijn archief onlangs toevallig weer boven water. Ik raakte gefascineerd door de afbeelding van een met vlaggetjes versierde berg, maar vooral door het mysterieuze verkeersteken daar bovenop dat deels in de wolken opgaat. Met name dit laatste beeld riep bij mij meer dan oppervlakkige associaties op aan de tekening van de 16-eeuwse, Spaanse mysticus Johannes van het Kruis¹. Mijn fascinatie was gewekt en ik besloot deze tekening nader te bestuderen.

De maker van deze tekening, een schoolkind in de leeftijd van waarschijnlijk 8-9 jaar - een jongen of meisje, wie zal het zeggen? - dat helaas ook vergat zijn/haar naam onder deze tekening te zetten, blijft anoniem, ondanks pogingen van mijn kant via de school de identiteit daarvan te achterhalen. Inmiddels zal deze persoon rond de twintig zijn. Wat heeft dit kind tot deze tekening bewogen? Een tekening die, geleid op de krachtige lijnen, zo is mijn indruk met een vlotte hand gedurende de les in ongeveer 20 minuten op papier gezet werd. Van dit kind weten wij helaas niets. Daar achtergrondgegevens ontbreken ben ik alleen op deze tekening aangewezen en mijn eigen interpretatie daarvan. Ik ben mij ervan bewust dat ik mij daarmee op een subjectief en glibberig pad begeef en mogelijk zegt mijn interpretatie meer over mij dan over dit kind.

Wat is er op deze tekening te zien?

Het is maar net hoe je daar naar kijkt. Mensen die ik ernaar vroeg, kwamen met de meest uiteenlopende ideeën omtrent de aard van de voorstelling: een vrouw met een breedgerande hoed op of een tuin in liggend perspectief als een soort weg naar de horizon. Ik vermoed echter dat dit kind een berg getekend heeft en wel een met rode vlaggetjes versierde, robuuste, groenbruine berg, die een beetje naar links neigt en die het hele papier van beneden tot boven in beslag neemt. Aan de voet van deze berg zijn enkele hartjes getekend. In het midden, net onder de top zie je een rode, tulpachtige bloem en bovenop de berg staat - vreemd genoeg - een opvallend en vrij fors verkeersteken op een geelgouden paal. Daarboven een blauwe wolk, die uit een drietal aan elkaar gekoppelde ovalen bestaat.

Deze berg is geen gewone berg en stelt zeker geen realistisch landschap voor. Deze berg heeft de vorm van een parabool en ziet er daardoor enigszins gestileerd uit. De donkerblauwe wolk daarboven is over bijna de gehele breedte van het papier getekend evenals de voet van de berg, die stevig geaard, ongeveer dezelfde afmeting heeft. Deze berg heeft qua vorm een gesloten en introvert karakter. De roodgroene contouren van de berg staan in scherp contrast met het wit van het papier daarbuiten, dat - op de wolk en het verkeersteken na - verder leeg gebleven is. De vlaggetjes vormen vanaf beneden een ononderbroken lijn rond het bruin gekleurde middendeel van de berg waar zich de kern lijkt te bevinden.

Op het eerste gezicht krijg je de indruk alsof dit kind met de kleuren 'groen' en 'bruin' de berghellingen - dat wil zeggen de buitenkant van deze berg - heeft willen inkleuren als aanduiding van bijvoorbeeld groene weiden en bruine zandgronden. Maar het is de vraag of je zo naar deze tekening moet kijken. Aannemelijker is het te veronderstellen dat het 'bruin' verwijst naar de binnenkant van de berg. De rode vlaggetjes en het groen liggen als een mantel over de berg heen gespreid en doen denken aan een gordijn dat opengetrokken wordt, zoals bij een toneelvoorstelling, waarbij je in een andere wereld, in een soort grot, binnentreedt. De rode vlaggetjes fungeren daarbij dan niet alleen als een feestelijke versiering, maar lijken ook op richtingwijzers die je aandacht op die binnenkant richten: 'Kijk eens wat hier gebeurt!'

Daar, in het interieur van de berg tref je eigenlijk maar één enkele bloem en één enkel hart aan, beide met dezelfde kleur rood getooid. Weliswaar zien wij onderaan de berg drie hartjes, die met elkaar verbonden zijn via een bruine lijn, maar het is de vraag of het kind de twee gele hartjes ook echt aan de binnenkant van de grot heeft willen situeren. In mijn interpretatie heeft het alléén het bovenste rode hart binnen in de grot willen plaatsen. De twee andere hartjes staan daarbuiten. Waaruit valt dat op te maken? Deze twee gele hartjes zijn anders van kleur dan het bovenste hart dat rood is evenals trouwens de bloem daarboven. Dit kleurverschil en verder hun schuin liggende positie onder het bovenste hart wijzen mogelijk op een anders-zijn, dat wij later nader zullen typeren. Verder heeft dit rode hart een krachtige uitstraling die de twee gele hartjes daaronder niet bezitten. Tenslotte zien we aan de voet van de berg een aantal groene, puntige driehoekjes, in een gelijkmatig patroon getekend en verschillend van grootte. Wat stelt dit voor? Gras in een gestileerde vorm? Of zijn dit kleine bergtopjes die in het niet vallen bij de grote berg? Of moeten wij hierin een hekkwerk herkennen - in de vorm van haaiantanden - bedoeld als afscheiding tussen binnen en buiten? De twee gele

hartjes zijn duidelijk aan de buitenkant van dit hekwerk getekend. Op grond hiervan ga ik er van uit dat dit kind de bedoeling gehad heeft het rode hartje binnen in deze berg te willen plaatsen terwijl het de twee gele hartjes daarentegen bij de ingang of daarbuiten heeft wil aanbrengen. De diepere betekenis zal zo meteen duidelijk worden.

Deze eerste verkenning van wat er op deze tekening te zien is, roept vervolgens de vraag op naar de betekenis daarvan. Om die op het spoor te komen kies ik voor een symbolische benadering en wel op grond van de vooronderstelling dat deze tekening niet zomaar aan een gril van de fantasie ontsproten is, maar geladen is met beelden die - weliswaar spontaan en min of meer onbewuste gekozen - voor een symbolische uitleg vatbaar zijnⁱⁱ.

De berg: symbool van de verbinding tussen hemel en aarde

Het beeld dat in deze tekening als eerste in het oog springt, is de berg. Bergen fascineren vaak door hun imposante grootsheid en ongenaakbaarheid. Met hun top in nevelen gehuld lijken het natuurlijke wolkenkrabbers die tot in de hemel reiken en die op symbolisch niveau ons verticale lijntje met 'hierboven' in beeld brengen. Het kind tekent een stevige berg en verlengt de top daarvan met een verkeersbord dat met zijn rand deels in een wolk opgaat. Op bergen bouwt men vaak antennes, kapellen en kloosters om signalen van elders nog beter op te kunnen vangen. Ook hier zien wij zoiets. Het verkeersbord als verlenging van de berg dient echter niet alleen als een spirituele antenne, maar heeft ook een andere betekenis, zoals wij nog zullen zien. De kleuren 'groen en rood' waarmee het kind deze berg heeft opgefleurd, geven deze een feestelijke uitstraling en vormen een contrast met het wat sombere, meer aardse 'bruin' dat de binnenzijde van de berg karakteriseert.

De wolk: symbool van versluierde tegenwoordigheid van het goddelijke

Boven de top van de berg tekent het kind een donkerblauwe wolk. In veel religieuze tradities symboliseert de wolk de sfeer van het Goddelijkeⁱⁱⁱ. Wolken als visueel ondoordringbare nevels hoog aan het firmament zijn in het religieus bewustzijn sinds eeuwen een geliefd beeld voor de versluierde tegenwoordigheid van het goddelijke. In de tekening raakt de rand van het verkeersbord aan en in deze wolk. Hoewel wolken in natuurlijke omstandigheden gewoonlijk witgrijs getint zijn, kleurt dit kind zijn wolk echter diep donkerblauw, mogelijke een verwijzing naar de hemel en naar de sfeer van het hogere. De donkerte van dit blauw roept verder associaties op aan een ondoordringbaarheid en duisternis en verwijst daarmee naar het transcendente karakter van wat onzichtbaar in deze wolk verscholen is. Het feestelijke en mogelijk extatische gevoel van deze ervaring - het in-de-wolken-zijn - is voor dit kind wellicht een intuïtieve reden temeer geweest hier een wolk te tekenen.

Het verkeersbord: symbool van de leegte

Boven op de berg staat een verkeersteken, een stopverbod. Een wat vreemd en onwettelijk, maar tegelijk ook fascinerend beeld: dit verkeersteken op een plaats waar je realistisch gezien maar moeilijk met je auto kunt komen. Hoe komt dit kind er bij om uitgerekend daar dit bord te tekenen? Gewoonlijk betekent een stopverbod aan de kant van de weg dat auto's op die plaats niet mogen stoppen, zelfs niet voor één enkel ogenblik. Kennelijk moet de plek boven op deze berg op een zelfde manier als op straat geheel 'leeg' blijven, zo heeft de tekenaar gedacht. Het is verder interessant te zien dat dit kind hier een stopverbod en geen parkeerverbod, een bord met een rode streep minder, getekend heeft. Doet het dat bewust? Dat zullen wij nooit weten, maar het kiest wel dit bord. Trefzeker, zoals wij nog zullen zien. 'Parkeren' betekent immers dat je die plek voor één moment of zelfs voor een wat langere tijd in beslag zou mogen nemen. Maar dat mag hier niet. Zelfs er even 'stoppen' of 'stil staan' is niet de bedoeling. De plek moet dus absoluut 'leeg' blijven. Waarom eigenlijk?

In het artikel vergelijkt Jos Gubbels dan deze tekening met een tekening van de mysticus Johannes van het Kruis uit de 16 de eeuw. Hij ziet gelijkenissen in de symboliek: een berg, een wolkachtige vorm boven deze berg en een soort uitloper of verlenging die boven de berg uitsteekt en die tot in de wolk raakt. Deze verlenging neemt bij Johannes van het Kruis de vorm aan van een pad. In de kindertekening zien we hier het verkeersbord.

De wolk en het verkeersbord: symbool van transcendentie en leegte

...Het beeld van de wolk symboliseert enerzijds de onuitsprekelijke transcendente ervaring; het verkeersteken verwijst anderzijds naar de leegte, een innerlijke houding van overgave om deze te kunnen ontvangen.

Het is de moeite waard nog eens uitdrukkelijker naar de aard van het symbool te kijken dat dit kind hier gebruikt: een verkeersteken. In zijn alledaagse context heeft dit bord de betekenis van het 'open en leeg' houden van een fysieke plek door er je voertuig niet neer te zetten. In spiritueel opzicht

verwijst dit naar een ervaring van innerlijke leegte en overgave. Wat het kind met dit verkeersbord wil zeggen, is: 'Ga met je eigen auto - dat wil zeggen: met je eigen ik-je, met al je verlangens en met je eigen denkbeelden - niet op die plaats staan waar het allemaal gaat gebeuren'. Laat die plaats open! Zo niet, dan belemmer je iets wezenlijks en gebeurt er niets. Qua symboliserende vormgeving is dit een originele en creatieve vondst voor een 8-9jarige!

Je mag ervan uitgaan dat dit kind al op jonge leeftijd een ervaring van mystieke aard ondergaan heeft, een ervaring die het beleefd heeft als een in-de-wolken-zijn. Dat is bijzonder, maar niet uitzonderlijk. Het is bekend dat kinderen op jonge leeftijd gevoelig zijn voor transcendente ervaringen van welke aard ook. Maar hoe vertel je dat aan je ouders, je leerkracht en vriendjes wanneer je taal daartoe nog ontoereikend is? En wat komt daarvan over op volwassenen die zich een dergelijke ervaring vaak nauwelijks kunnen voorstellen? In de jaren '70 van de vorige eeuw deed Edward Robinson onderzoek naar religieuze ervaringen bij kinderen^{iv}. Hij liet volwassenen hun herinneringen ten aanzien van dit soort ervaringen uit hun kindertijd, die soms tot op hun derde levensjaar teruggingen, opschrijven. Nogal wat mensen bleken opvallend heldere, maar ook onvergetelijke herinneringen aan een religieuze ervaring in hun geheugen te hebben opgeslagen. Als volwassene waren zij, jaren later, vaak beter dan als kind in staat om deze ervaringen in woorden te vatten. Als voorbeeld een citaat van een vrouw van 44 jaar:

"De eerste ervaring die ik mij herinner van het niet te beredeneren goddelijk-achtige, gebeurde toen ik maar net drie was....De zon scheen en....ik werd mij scherp bewust van de dingen om mij heen...opeens werd ik overspoeld door een buitengewoon gevoel van verwondering en blijdschap. Het was alsof ik deel uitmaakte van de bloemen, en de stenen en de stoffige aarde.....en ik onderging de tijdloze eenheid met alle leven. ....Alles wat ik er nu nog van weet, is dat ik toen iets dieps en eeuwig kende..." (p60).

Deze vrouw herinnert zich, kennelijk als de dag van gisteren, een tijdloze eenheidservaring. Opgenomen in een andere werkelijkheidsdimensie ervoer toen zij iets met de kwaliteit van het eeuwige en van een ongekenste diepte van leven. De wolk die het kind getekend heeft, verwijst waarschijnlijk naar een vergelijkbare ervaring^v.

Het hart: symbool van liefde

Aan de voet van de berg zijn drie hartjes getekend. Het hart als het symbool van de liefde is voor iedereen herkenbaar. Vermoedelijk heeft het kind met dit rode hart zich zelf getekend. Zowel door zijn rode kleur, zijn opvallende uitstraling als ook door zijn positionering boven de twee andere, schuin daaronder liggende, gele hartjes vertegenwoordigt dit rode hart een andere sfeer dan die twee daaronder. Gelet ook op de met zorg getekende stralen vermoed je bij dit rode hart een sterke warmte en liefde. Zoals we eerder zagen is dit hart door middel van een duidelijke bruine lijn, die ook de contouren daarvan nogmaals accentueert, verbonden met de twee gele hartjes daaronder. Niet alleen door hun schuine ligging daaronder en hun andere inkleuring, maar ook door hun plaats buiten de berg laat het kind ons zien dat de twee gele hartjes niet tot de sfeer van het rode hart behoren. Het linker gele hart heeft bovendien een opvallende zwarte uitstraling: mogelijk is dit een verdrietig hart dat troost nodig heeft.

Mijn conclusie is dat het kind met dit tafereel aan de voet van de berg wil uitdrukken dat er van dit rode hart een liefde uitgaat die zich richt op de twee gele hartjes waarmee het verbonden is. Waarschijnlijk staan de twee gele harten symbool voor mensen die het kind iedere dag tegenkomt en aan wie het zijn hartsenergie, liefde en troost weet te geven, daarbij speciaal verbonden met verdrietige harten.

De bloem: symbool voor begenadiging

Het kind tekent ook een bloem. Deze bloem heeft dezelfde rode kleur als het rode hart onder aan de berg hetgeen als een aanwijzing mag worden gezien dat deze twee bij elkaar horen. Deze bloem heeft een relatief korte stengel met aan de voet daarvan twee groene blaadjes en een in verhouding vrij grote, geopende kelk. Deze bloem staat precies midden op het tekenpapier en is net boven het denkbeeldige middelpunt van de berg aangebracht. Daardoor neemt deze bloem letterlijk een centrale plaats in. Opmerkelijk is verder dat er slechts één bloem getekend is en niet een heel veld vol bloemen. Had het kind de bloem net als de vlaggetjes vooral als versiering getekend, dan had het zeker meerdere bloemen getekend. Dat heeft het niet gedaan en dat is niet zonder betekenis.

De bloem is een oud en bekend mystiek symbool en staat in het algemeen in religieus opzicht voor vruchtbaarheid, schoonheid en levenskracht. Met name in de spirituele literatuur geldt de bloem

als een symbool voor het bereiken van de volmaaktheid op geestelijk vlak. In de christelijke symboliek verwijst de naar boven geopende kelk vaak uitdrukkelijk naar de ontvankelijkheid van Gods gaven die, na het ontvangen ervan, in de dagelijkse leven hun vruchtbare doorwerking hebben^{vi}.

Terug naar de tekening. Die ene bloem, met die opvallend grote, naar boven openstaande kelk, is daar niet louter als versiering getekend. Bovendien staat deze daar niet wat verloren zoals dat op het eerste gezicht misschien mocht lijken. Deze bloem vormt namelijk een wezenlijk onderdeel van het verhaal dat dit kind wil vertellen. Met deze bloem tekent dit kind symbolisch iets van zijn eigen identiteit: deze bloem, dat ben ik, op zielsniveau, open en ontvankelijk, geraakt en bevrucht door de kracht van boven. Deze komt uit een hemelse sfeer (vanuit wolk) en stroomt via de bloem door naar het stralende rode hart daar recht onder. Dat die bloem daar in het midden van de berg vlak onder de top getekend is, is nu niet meer zo verwonderlijk. De geopende kelk fungeert daar als een innerlijk bassin waarin al het hemelse opgevangen wordt. In een sfeer van feestelijkheid (het groen en de rode vlaggetjes) stroomt de daarin verzamelde vreugde vervolgens door naar het aardse leven van alledag (bruin): een overvol hart kan uitstromen naar andere mensenharten waarmee het verbonden is.

Slot

De aanleiding tot deze tekening was de vraag die de leerkracht tijdens de les stelde: 'Hoe zie jij de wereld?' Als antwoord daarop maakte dit kind een tekening waarin wij een mystiek wereldbeeld ontdekten. De berg die dit kind tekende, bevindt zich niet ergens in zijn buitenwereld, maar in zijn ziel. Het is een schets van zijn eigen innerlijke landschap. Als je zo naar deze tekening kijkt, besef je dat dit kind aan de hand van de verschillende symbolen (de berg, de wolk, het verkeersteken, de bloem en het rode hart) uiteindelijk een door deze symboliek gedragen, samenhangend beeldverhaal vertelt: zijn transcendente ervaring en de daartoe noodzakelijke innerlijke leegte en overgave; de begenadiging in zijn ziel; en tenslotte de uitstromende naastenliefde als vrucht van dat alles. Verrassend hierbij is de originaliteit van de getekende beelden die zowel zijn wereldbeeld als persoonlijke identiteit weerspiegelen. Opvallend is ook dat het kind qua keuze van de symboliek intuïtief aansluit bij een oude spirituele traditie waarin vergelijkbare beelden, vaak als een soort geheimtaal voor ingewijden, gebruikt werden. Wat deze tekening tenslotte ook bijzonder maakt, is het gegeven dat we daarmee over de expressie van een mystieke ervaring van een 8-9 jarige beschikken, getekend in een periode waarin diens ervaring waarschijnlijk ook actueel was en waarbij het zich daarvan tot op zekere hoogte bewust was.

Ik heb deze tekening ooit bij toeval in handen gekregen. Ik ben er door gefascineerd geraakt en ben er van gaan houden. Het zou mooi zijn als deze tekening ooit weer bij de maker terug zal keren.

ⁱ Zie voor deze tekening: Johannes van het Kruis, *Mystieke Werken*, Carmelitana, 1975, blz. 512/3 en op de website: <http://www.sporenvangod.nl/johannes-vh-kruis-1.html>. De citaten van Johannes van het Kruis in dit artikel zijn hieraan ontleend.

ⁱⁱ Prisma van de symbolen, historische-culturele symbolen van A tot Z verklaard door Hans Biedermann. Utrecht 1992

ⁱⁱⁱ De wolk als verhullende tegenwoordigheid van God komt in de bijbel en religieuze literatuur voor, bijvoorbeeld in het boek Exodus en het middeleeuws mystiek werk: 'De Wolk van niet-weten'. In de Islam is de wolk als aanduiding voor de ondoorgrondelijkheid van Allah.

^{iv} Edward Robinson, *Het oorspronkelijk visioen, religieuze ervaringen in de kinderjaren*, Gottmer Haarlem 1979

^v De theologische kwestie die te maken heeft met verschilpunten tussen de z.g. 'natuurlijke mystiek' (zoals bij Robinson en waarvan in deze kindertekening waarschijnlijk sprake is) én de 'Christelijke mystiek' (Johannes van het Kruis) is interessant, maar valt buiten de beschouwing van dit artikel.

^{vi} Zie: Prisma van de symbolen, historische-culturele symbolen van A tot Z verklaard door Hans Biedermann. Utrecht 1992